

Dinosaury

Obsah

ALBERTOSAURUS 5

DIMETRODON 16

ANATOTITAN 6

DROMAEOSAURUS 17

ANUROGNATHUS 7

ERYOPS 18

ARAEOSCELIS 8

EUOPLOCEPHALUS 19

ARCHAEOPTERYX 9

GALLIMIMUS 20

BRACHIOSAURUS 10

GERMANODACTYLUS 21

CARNOTAURUS 11

HYLAEOSAURUS 22

COELOPHYSIS 12

ICHTHYOSTEGA 23

CORYTHOSAURUS 13

IGUANODON 24

CRUSAFONTIA 14

KENTROSAURUS 25

DEINONYCHUS 15

KUEHNEOSAURUS 26

Obsah

LEAELLYNASAURA 27

PTERODACTYLUS 38

LEPTOCERATOPS 28

QUETZALCOATLUS 39

LESOTHOSAURUS 29

RHAMPHORHYNCHUS 40

LUFENGOSAURUS 30

SALTASAURUS 41

MAIASAURA 31

SEGNOSAURUS 42

MAMENCHISAURUS 32

STEGOCERAS 43

MEGANEURA 33

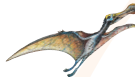
ORNITHOCHEIRUS 34

TRICERATOPS 44

PARASAUROLOPHUS 35

TROPEOGNATHUS 45

PTEINOSAURUS 36

TYRANNOSAURUS 46

PTERANODON 37

WUERHOSAURUS 47

OBJAVNÁ CESTA ZA PREHISTORICKÝMI PLAZMI!

ALBERTOSAURUS

Periódá: vrchná krieda

Bylinožravé dinosaury lesov Severnej Ameriky sa museli mať na pozore. Albertosaurus bol neúprosný dravec! Tento mäsožravec sa pohyboval rýchlo vďaka dlhým a silným zadným končatinám. Keď obeť zovrel v ostrých pazúroch predných končatín, nemala šancu uniknúť. Zubami ako nože svoju korisť roztrhal.

9 m - 29,5'

NATOTITAN

(názov sa už nepoužíva; zistilo sa, že je to EDMONTOSAURUS)

Periódá: vrchná krieda

Anatotitan znamená "obrovská kačica". Nemal zubiská ani pazúry, ktorými by útočil. Mal veľký hranatý zobák s tisícok zadných zubov, ktorými si trhal rastlinnú potravu. Bol veľký ako nosorožec, ťarbavý a jediný spôsob obrany proti rýchlym mäsožravcom bol únik do vody. Vedel plávať, pretože mal plávacie blany medzi prstami končatín a vesloval chvostom.

12 m - 39,3'

ANUROGNATHUS

Periódá: vrchná jura

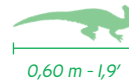
S dĺžkou tela 9 cm a rozpätím krídel 30 cm bol Anurognathus malý lietajúci plaz. Vďaka krátkemu chvostu, ktorým dokázal manévrovať, obratne lietal a chytil svoju oblúbenú korisť – hmyz. Pojedal ho silnými zubami v malých čelustiach. Pravdepodobne sadal na chrbát bylinožravcov a lapal hmyz v ich blízkosti.

ARAEOSCELIS

Periódá: perm

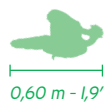
Tento plaz pripomínal krokodíla s hlavou jašterice. Araeoscelis bol asi 50 cm dlhý jašter. Dve tretiny jeho tela tvoril hrubý, silný chvost. Mal predĺženú lebku a pomerne úzke nohy. Vyskytoval sa v Amerike v dobe permu. Je to (zatiaľ) najstarší známy plaz.

ARCHAEOPTERYX

Periódá: vrchná jura

Toto je predchodca vtákov! Napoly plaz, napoly vták: Archaeopteryx mal krídla s pazúrmí, perie, v zobáku zuby a chvost s približne 20 stavcami. Jeho mozog bol rozvinutý viac než u väčšiny dinosaurov. Pravdepodobne dokázal prelietať zo stromu na strom a pristával plachtením. Žil v blízkosti pobreží a živil sa hmyzom, zdochlinami rýb a červami

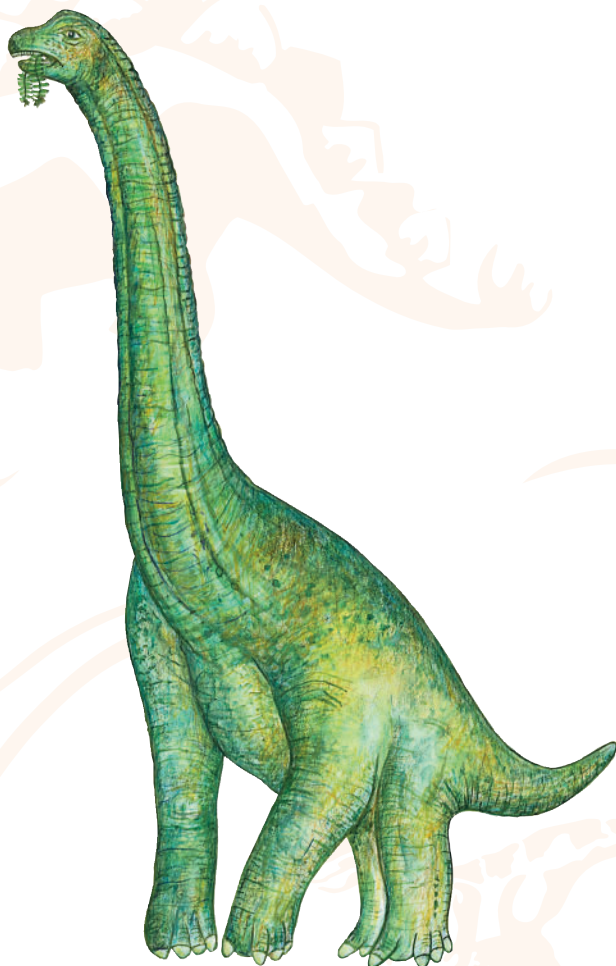
BRACHIOSAURUS

Periódá: jura

Brachiosaurus bol vysoký ako štvorposchodová budova a vážil viac než 80 ton, toľko ako 12 slonov! Podobne ako žirafa spásal listy vysokých stromov. Jeho krk sa skladal z 12 stavcov, pričom každý meral 70 cm. Pohyboval sa po štyroch končatinách. Združoval sa v menších čriedach, čím sa chránil pred dravcami.

23 m - 75,4'

CARNOTAURUS

Periódá: krieda

Carnotaurus znamená "mäsožravý býk". Tohto dinosaura objavili v roku 1985 medzi skameneninami v Argentíne. Mal obrovskú hlavu, krátku papuľu a dva rohy. Oči smerovali dopredu (nie do boku)! Toto bolo pre prehistorické jaštery neobyčajné a znamenalo, že Carnotaurus dokázal pomerne presne odhadnúť vzdialenosť, podobe ako človek. Pre dravca je to veľká výhoda! Oveľa menej výhodné boli jeho zakrpatené predné končatiny.

COELOPHYSIS

Periódá: vrchný trias

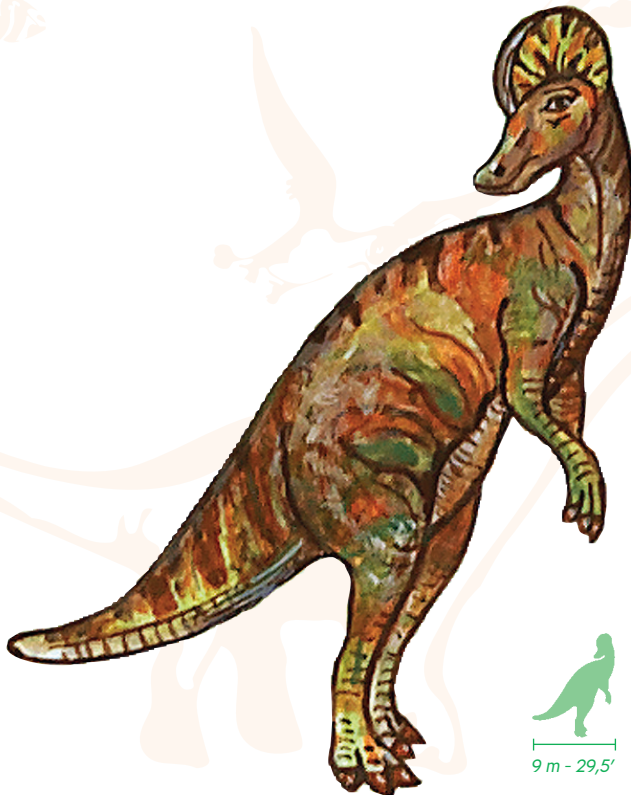
Coelophysis mal ľahkú kostru, bol vrtký a rýchly. Dlhý úzky chvost mu pomáhal udržiavať pri behu rovnováhu. Ohybný hadovitý krk a veľké oči boli veľkou výhodou pri hľadaní potravy: jašteríc, lietavého hmyzu a obojživelníkov. V čase nedostatku potravy sa u neho mohol prejavovať aj kanibalizmus.

CORYTHOSAURUS

Periódá: vrchná krieda

Tento bylinožravec si trhal rastliny širokým kačacím zobákom. Pravdepodobne sa živil aj ihličím borovic a jedlí. Na hlave mal vejárovitý hrebeňový výrastok, ktorý mohol slúžiť ako poznávací znak, alebo tiež na odstrašenie útočníkov. Pravdepodobne produkoval aj celú škálu zvukov. Corythosaurus sa pohyboval na súši, ale aj vo vodnom prostredí.

CRUSAFONTIA

Periódá: krieda

Toto je jeden z predchodcov cicavcov. Žil na konci éry dinosaurov. S dlhým huňatým chvostom pripomínal veveričku alebo madagaskarské lemury. Je veľmi pravdepodobné, že mal vak pre mláďatá, podobne ako kengury alebo koaly. Bol obľúbenou korisťou menších mäsožravých dinosaurov.

DEINONYCHUS

Periódá: krieda

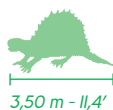
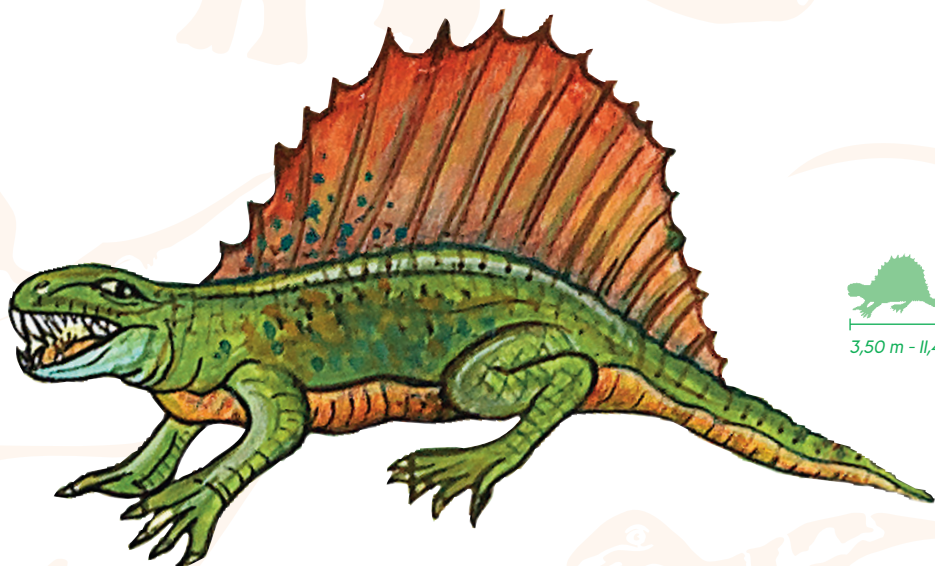
Rýchly, obratný a silný. Deinonychus bol jeden z najnebezpečnejších dinosaurov. Ozajstný zabijak! Pohyboval sa po zadných končatinách a v behu dosahoval rýchlosť až 40 km/h. Pevný chvost mu slúžil ako kormidlo a protiváha na udržanie balansu. Na druhom prste oboch zadných končatín mal dlhý a mimoriadne ostrý hákovitý pazúr, čo bola veľmi účinná zbraň. Vďaka ostrému zraku sa mu darilo vyhľadávať korisť, najmä mladé byľinožravce. Lovil vo svorkách.

DIMETRODON

Periódá: perm

Skameneniny dimetrodona sa našli v Severnej Amerike a Európe. Tento mäsožravý plaz vyzeral pomerne zvláštne: na chrbte mal pozoruhodnú plachtu pripomínajúcu obrovský hrebeň popretkávaný krvnými cievami. Vážil okolo 250 kilogramov a vyberal si korisť približne rovnakej veľkosti. Útočil ostrými prednými zubami v silných čel'ustiach.

DROMAEOSAURUS

Periódá: vrchná krieda

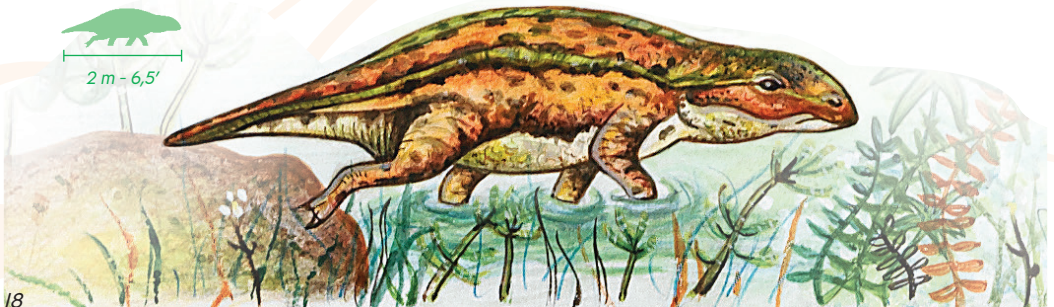
Dromaeosaurus bol blízky príbuzný Deinonychusa. Podobne ako on mal na zadných končatinách pazúr ostrý ako kosák, ktorým dokázal rozpárať korisť. Bol mierne zavalitý a mal pomerne veľký mozog. Tento "bežiaci dinosaurus" (čo znamená jeho názov) bol objavený v Kanade v roku 1914. Ďalšie jeho skameneniny boli objavené v južnej Argentíne a Patagónii.

ERYOPS

Periódá: perm

Tento prehistorický oboživelník žil v močiaroch a na okraji púští. Oboživelníky sú živočíchy medzi rybou a plazom. Eryops vyzeral ako veľký mlok, alebo ako malý krokodíl so žabacími očami. Jeho zavalité telo bolo pokryté tenkou bezšupinatou kožou. Pozdĺž chrbta mal kostené platničky, ktoré ho chránili na súši. Vo vode bol nebezpečným dravcom.

EUOPLOCEPHALUS

Periódá: vrchná krieda

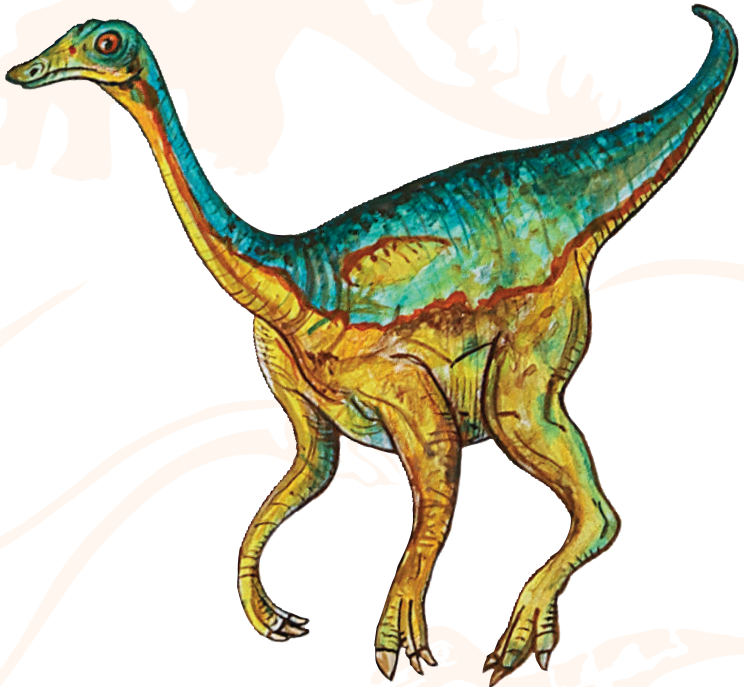
Euoplocephalus bol opancierovaný dinosaurus. Až po oči bol pokrytý kostenými platničkami. Na chrbte a krku mal ostne, po bokoch hlavy mal rohy. Chvost mal zakončený veľkým kosteným kyjakom, ktorým sa v nebezpečenstve zaháňal a dokázal ním zraniť útočníka. Žil samotársky. Spásal rastliny bezzubým zobákom. Svoje teritórium neopúšťal.

GALLIMIMUS

Periódá: vrchná krieda

Gallimimus bol dvojnásobne väčší než pštros a skutočný šprintér! Beh bola jeho stratégia prežitia, pretože nemal ani zuby, ani pazúry, ktorými by sa bránil. Dlhým pevným chvostom udržiaval rovnováhu. Na dlhých zadných končatinách sa pohyboval rýchlo vpred. Vďaka dutým kostiam bol ľahký. Tento všežravec sa živil rastlinami aj drobnými zvieratami, ktoré uchopoval prednými končatinami.

4 m - 13'

GERMANODACTYLUS

Periódá: vrchná jura

Skameneniny Germanodaktyla boli objavené v Nemecku. Tento lietajúci plaz mal nad očnicami hrebeň a pravdepodobne žil na stromoch. Vďaka silným pazúrom dokázal vyliezť na strom a zavesiť sa na konár dolu hlavou ako netopier. Pri vzlietaní sa najskôr pustil nadol a až počas pádu začal mávať krídlami.

HYLAEOSAURUS

Periódá: spodná krieda

Hylaeosaurus bol od krku po chvost pokrytý tvrdým pancierom s kostenými výrastkami a obrovskými ostňami. Bočné ostne ho chránili pred útokmi zo strany. Keď mu hrozilo nebezpečenstvo, alebo keď sa blížil útočník, upadol do nehybnosti, s nohami stiahnutými pod pancier, podobne ako korytnačka. Hylaeosaurus bol objavený v roku 1841 v Anglicku.

ICHTHYOSTEGA

Periódá: vrchný devón

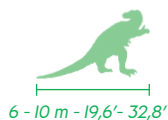
Vyšiel na súš. Je predchodcom stavovcov (s výnimkou rýb)! Na súši sa pohyboval plazivo: do zeme sa zapieral len silnými prednými končatinami a ťahal sa vpred. Obratnejší bol vo vode. Na všetkých štyroch končatinách mal plávacie blany, čím bol prispôsobený na pohyb vo vode. Na chvoste a bruchu mal plutvy a šupiny. Dýchal ale pľúcami, ako suchozemské živočíchy.

IGUANODON

Periódá: spodná krieda

“Leguáni zub” znamená názov tohto veľkého bylinožravého dinosaura, ktorý žil v stádach. Vážil viac než 4 tony a pohyboval sa po dvoch, ale aj po štyroch končatinách. Živil sa paprad'ami, ktoré dlho prežúval. Jeho charakteristickým znakom boli predné končatiny, “ruky” s pazúrovým palcom, ktoré používal na sebaobranu. Keď sa vzpriamil, mohol pazúr zabodnúť do útočnikového krku alebo brucha. Žil na území dnešnej Európy.

KENTROSAURUS

Periódá: vrchná jura

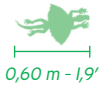
Kentrosaurus bol menší, ale výrazný! Krk aj chrbát mal pokrytý trojuholníkovými platničkami a ôsmymi párami 60 cm dlhých ostňov. Nad prednými končatinami mal po stranách ďalšiu osteň, ktorým mohol zraniť útočníka, ktorý sa odvážil priblížiť. Žil v Afrike a živil sa rastlinami a termitmi. Dokázal sa postaviť na zadné končatiny, aby dosiahol vyššie rastliny.

KUEHNEOSAURUS

Periódá: trias

Kuehneosaurus bol lietajúca jašterica! Po bokoch mal "plachty", ktoré si vedel rozprestrieť. Boli z tenkej kože, pozdĺžne vystužené rebierkami. Keď "nelietal", mal ich spustené medzi končatinami, až k bruchu. Nedokázal nimi mávať ako vták krídlami, ale používal ich na plachtenie zo stromu na strom, pri hľadaní potravy, hmyzu.

LEAELLYNASAURA

Periódá: spodná krieda

Tento malý dinosaur žil na území dnešnej Austrálie, ktorá sa pred 100 miliónmi rokov nachádzala blízko Antarktídy a Leaellynasaura musel čeliť polárnemu podnebiu: štyrom mesiacom chladu a tmy. Preto mal, v pomere k veľkosti tela, obrovské oči. Vďaka tomu sa dokázal orientovať aj za tmy. Pohyboval sa po zadných končatinách. Zatiaľ sa nezistilo, či sa pred chladom chránil zimným spánkom, alebo bol teplotkrvný.

LEPTOCERATOPS

Periódá: vrchná krieda

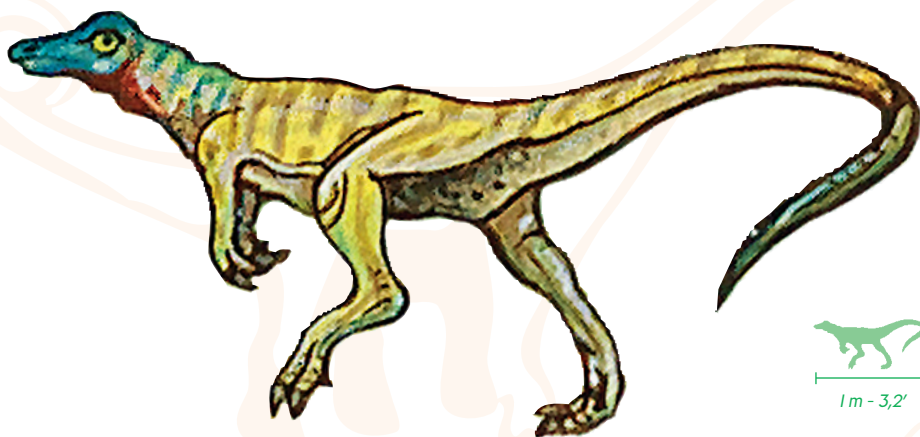
Leptoceratops mal tvrdý pysk pripomínajúci zobák papagája. Živil sa rastlinami, paprad'ami a vetvami ihličnanov. Potravu uchopoval prednými končatinami, pričom na každej mal päť pazúrových prstov. Dokázal stáť na zadných končatinách. Nie je jasné, či sa pohyboval po dvoch, alebo či chodil štvornožky. Typickým znakom bol kostený golier na záhlaví.

LESOTHAURUS

Periódá: spodná krieda

“Jašter z Lesotha” bol objavený v Južnej Afrike. Lesothosaurus bol malý bylinožravec, nie vyšší než líška. Vyzeral ako jašterica s dlhými tenkými zadnými končatinami. Lahký a vrtký, s malou hlavou a telom prispôsobeným na rýchlosť bol v prípade nebezpečenstva pripravený vyštartovať a zmiznúť. Predpokladá sa, že mohol vydávať varovné zvuky a vystríhať ostatné Lesothosaurusy pred striehnuccimi dravcami.

LUFENGOSAURUS

Periódá: spodná jura

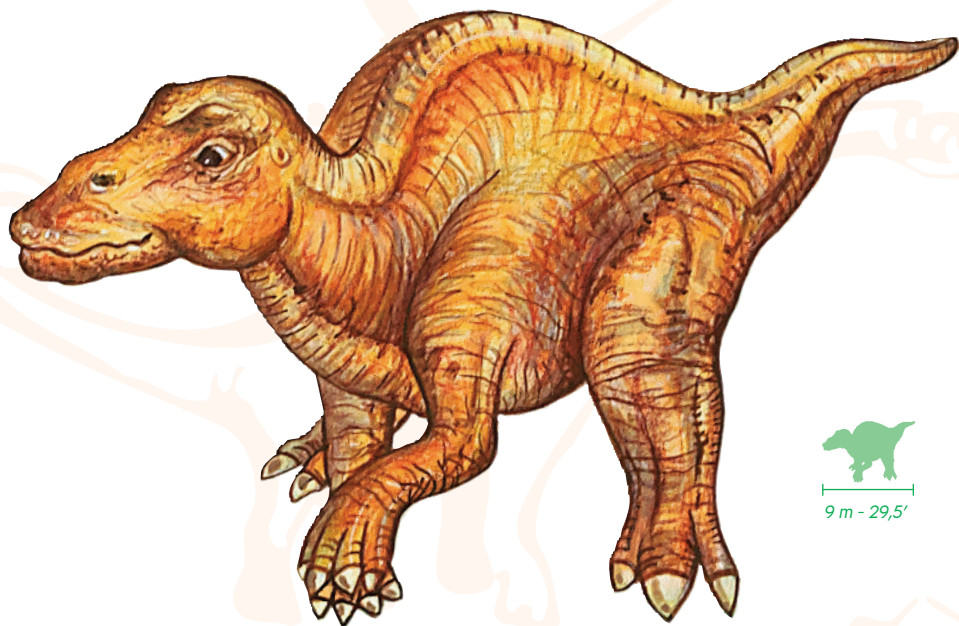
Tento bylinožravec dokázal stáť na zadných nohách a načiahnuť krk za vyššími vetvami, čím dosiahol listy vysoko v korunách stromov. Nemal dostatočne silné zuby, aby rozžul potravu, a preto pojedal aj kamene, ktoré mu pomáhali rozdrviť prehltnuté rastliny. Vyskytoval sa v Číne.

MAIASAURA

Periódá: vrchná krieda

Maiasaura sa staral o svoje mlád'atá. Jeho názov znamená "jašter – dobrá matka". Samica kládla asi 12 vajec do listami vystlaného hniezda na zemi. Mlád'a meralo pri narodení okolo 30 cm. Približne 2 mesiace nosili rodičia mlád'atám rastlinnú potravu, kým neboli schopné hľadať si potravu samostatne. Vo veku 1,5 roka meral Maiasaura zhruba 3 metre.

MAMENCHISAURUS

Periódá: vrchná jura

Mamenchisaurus je považovaný za živočícha s najdlhším krkom našej planéty. Jeho krk meral rekordných 11 metrov. Keď stál na zadných končatinách, dokázal dosiahnuť lístky vo vrcholoch vysokých stromov. Pohyboval sa po štyroch končatinách a jeho chvost bol v porovnaní so zvyškom tela krátky, meral okolo 6 metrov. Podobne ako jeho blízky príbuzný, Diplodocus, mal veľmi malú hlavu. Bol objavený v Číne.

MEGANEURA

Periódá: karbón

Táto obrovská vážka je považovaná za najväčší hmyz našej planéty. Mala 6 silných ohybných končatín, vystužené krídla a ústa s hryzadlami. Živila sa iným hmyzom a malými obojživelníkmi, ktoré lovila v tropických lesoch, blízko riek a iných vodných zdrojov. Prvé skameneniny boli objavené vo Francúzsku okolo roku 1880.

ORNITHOCHEIRUS

Periódá: krieda

Ornithocheirus bol lietajúci jašter. Pravdepodobne bol sťahovavý. V období párenia prekonával veľké vzdialenosti smerom k plážam alebo brehom riek či jazier. Vďaka dutým kostiam bol pomerne ľahký. Ako všežravec sa živil rybami a občas aj zdochlinami. Lovil v nízkom prelete nad vodou a korisť uchopoval silnými pazúrmí.

PARASAUROLOPHUS

Periódá: vrchná krieda

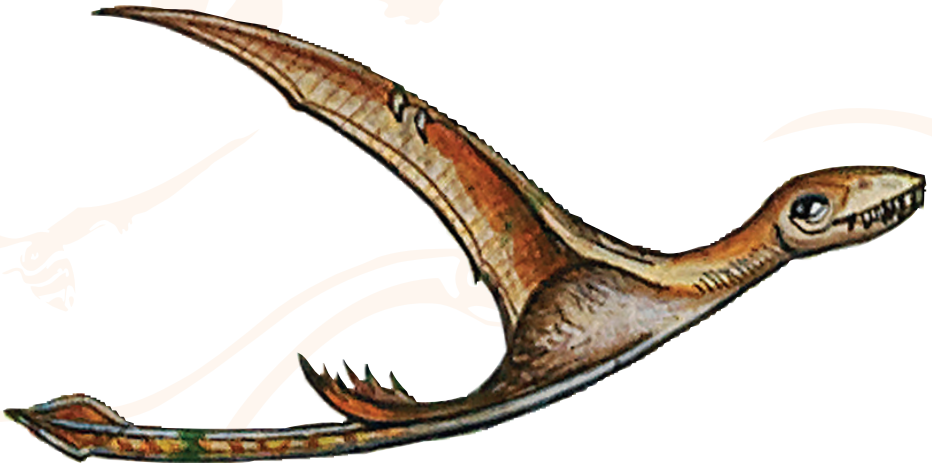
Parasaurolophus mal navrchu lebky výrazný kostený hrebeň. Tento dutý roh meral približne 1,8 m, ba aj viac. Mohol ním tvoriť zvuky a vysielat' ich na dlhú vzdialenosť, napr. v prípade nebezpečenstva. Hrebeň mohol slúžiť aj na rodové odlišenie, pretože u samcov a samíc bol pravdepodobne rozdielny.

PETEINOSAURUS

Periódá: vrchný trias

Peteinosaurus bol veľký asi ako havran, no ľahký ako drozd. Nespúšťal sa iba z brál a plachtil, ale riadne mával krídlami. Jeho potravou bol hmyz. Nepohrdol ani zdochlinami. Vďaka dlhému rovnému chvostu a kratším pevným krídlam (ktoré sa upínali na štvrtý prst predných končatín) dokázal počas letu pomerne obratne manévrovať.

PTERANODON

Periódá: vrchná krieda

Patril medzi posledné lietajúce plazy. Žil v blízkosti morských útesov. Bol to hrozivý dravec, lovec rýb. Pravdepodobne lovil ako albatros, vrhajúc sa na korisť zhora a prehíтал ju vcelku. Pod bezzubými čel'ustami mal vak, do ktorého zbieral korisť, aby ju neskôr zožral, alebo aby nakrmil mláďatá. Jeho charakteristickým znakom bol dlhý hrebeň navrchu lebky.

PTERODACTYLUS

Periódá: vrchná jura

Predpokladá sa, že dosahoval rýchlosť letu až 20 km/h. Využíval teplé vzdušné prúdy, ktoré ho vyniesli vysoko nahor. Mal aerodynamicky tvarovanú predĺženú lebku. Bol veľký ako sup, mal krátky chvost, dlhý krk a ostré zuby. Živil sa rybami a hmyzom. Pri niektorých skamenenínach boli objavené chlpy.

QUETZALCOATLUS

Periódá: krieda

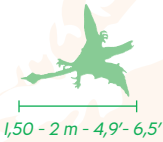
Názov má podľa "Opereného hada", boha Aztékov. Popravde vôbec nebol operený. Rozpätie jeho krídel zodpovedá veľkosti lietadla. Bol najväčším lietajúcim plazom. Vo vzduchu plachtil a na pevnine sa pohyboval štvornožky. Dlhým zobákom prehľadával bahno a vyberal mäkkýše.

RHAMPHORHYNCHUS

Periódá: vrchná jura

So širokým rozpätím krídel, no krátkymi končatinami nepôso-bil na pevnine veľmi obratne. Vo vzduchu však dokázal vďaka dlhému chvostu šikovne manévrovať. V nízkom preletom ponad vodu ponáral spodnú čeľusť do vody a lovil ryby. Jeho mierne nahor ohnutý zobák pripomínal harpúnu. Mlád'atá sa živili hmyzom a menšími morskými živočíchmi.

SALTASAURUS

Periódá: vrchná krieda

Tento bylinožravec bol obrovský, väčší než autobus! Telo mal pokryté okrúhlymi kostenými platničkami a stovkami kostených ostňov, "klinčov", ktoré ho chránili ako brnenie. Žil na súši, ale vchádzal aj do vody a blata, ako slon. Dokázal sa vzpriamiť na zadných končatinách a opierajúc sa o silný chvost dosiahol listy vysoko v korunách stromov.

SEGNOSAURUS

Periódá: vrchná krieda

Segnosaurus bol mäsožravý a živil sa predovšetkým rybami. Za bezzubým zobákom mal v zadnej časti čeluste ostré zuby. Pohyboval sa vzpriamene po zadných končatinách, ale boli zavalité, a preto nebol veľmi rýchly a nebol by ani úspešným dravcom.

7 m - 22,9'

STEGOCERAS

Periódá: vrchná krieda

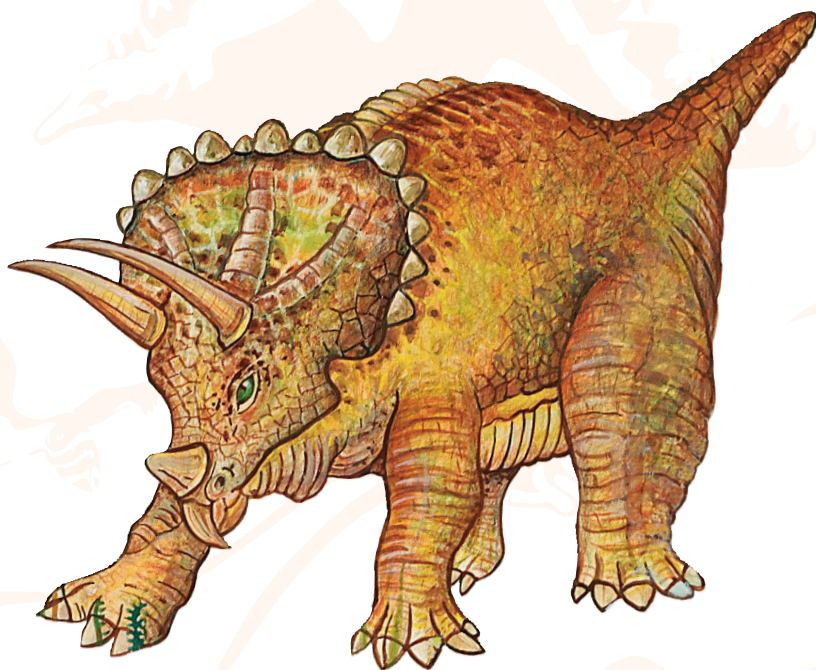
Stegoceras mal pozoruhodnú lebku, ktorá bola u samcov hrubá aj 6 cm. Jeho okrúhla a veľká hlava mala po obvode guľaté kostené výrastky, ktoré možno pôsobili ozdobne, ale jeho lebka bola nebezpečnou zbraňou. Útočníkovi ňou dokázal uštedriť mohutný úder. V čase párenia bojovali samce o samice a bojovali tiež o prvenstvo v čriede. Ináč to boli mierumilovné bylinožravce.

TRICERATOPS

Periódá: vrchná krieda

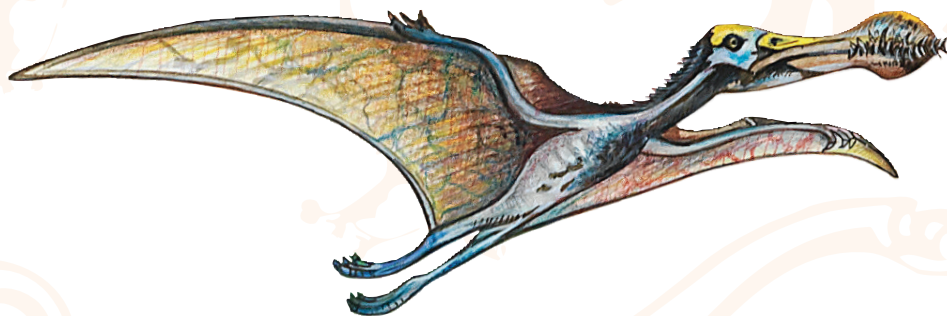
Vyzeral ako opancierovaný, 5 ton vážiaci obrovský nosorožec. Už len jeho lebka merala 2 metre a mala 3 rohy, jeden krátky na nose a dva dlhé na čele. Ďalším obranným prvkom bol kostený golier, ktorý mu chránil krčnú oblasť. Bol bylinožravec, ktorý žil v čriedach. Obýval pláne i lesy s miernym podnebím.

TROPEOGNATHUS

Periódá: spodná krieda

Toto zvláštne zviera malo dlhý zobák, z ktorého trčalo 28 zubov. Zobák bol kuželovitý, vpredu široký, aby doň vedel nabrať ryby a menšie morské živočíchy. Potravu chytal počas nízkeho preletu nad vodou. Vyskytoval sa v oblasti dnešnej Brazílie.

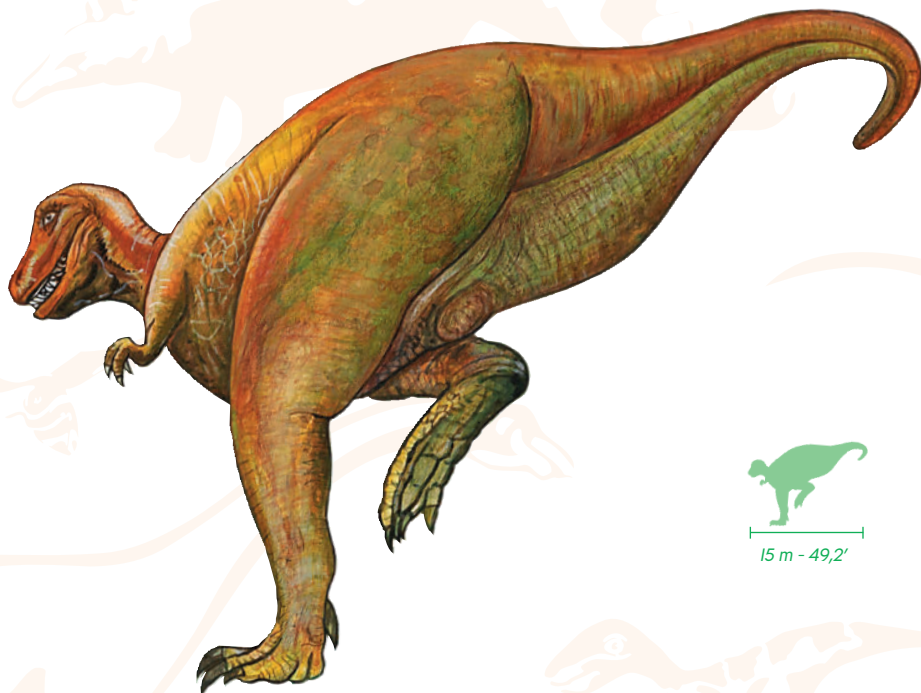

6,20 m - 20,3'

TYRANNOSAURUS

Periódá: vrchná krieda

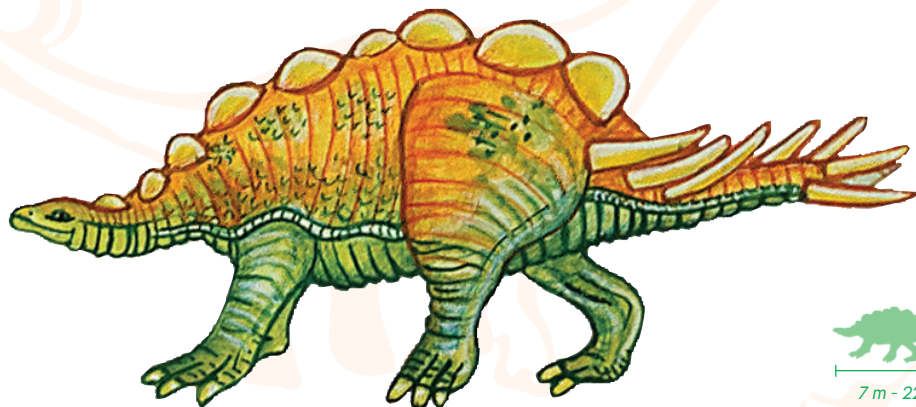
“Tyranský jašter” s obrovskými čelúšťami a ostrými zubiskami bol absolútne hrozivý. Bol mäsožravý. Na jedno zahryznutie dokázal z koristi vytrhnúť niekoľkokilový kus mäsa. Pravdepodobne sa živil aj zdochlinami. Prvé skameneniny tohto dinosaura sa našli v roku 1900 v Severnej Amerike.

WUERHOSAURUS

Periódá: spodná krieda

Wuerhosaurus bol primitívny bylinožravec. V Číne sa našli len zvyšky jeho skamenenín. Na rozdiel od iných príbuzných dinosaurů nežil v perióde vrchnej jury, ale vyskytoval sa ešte v perióde spodnej kriedy. Pozdĺž chrbta mal hranaté platničky a na chvoste pevné ostne. Keď svoj ostnatý chvost poriadne rozhýbal, slúžil mu ako účinná zbraň, ktorou sa dokázal brániť.

Poznámky:

Pre orientáciu v jednotlivých uvádzaných periódach sme zostavili ich stručný prehľad:

éra	druhoory	prvohory mladšie	prvohory staršie
perióda	*krieda *jura *trias	*perm *karbón	*devón (a staršie)
trvanie (spodná hranica v mil. rokoch)	*135 *190 *225	*280 *345	*395

(Zdroj: <https://biopedia.sk/evolucia/vznik-zeme>)

Viete, že?

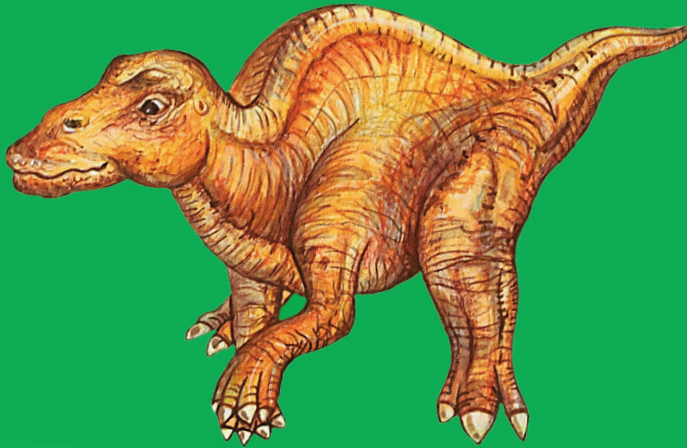
Nie každý prehistorický plaz označovaný ako dinosaur bol dinosaur. Dinosauria sa objavili na začiatku triasu (najstaršej periódy druhohôr). Ich spoločným znakom boli vzpriamené zadné končatiny umiestnené pod telom a nie po jeho stranách (v porovnaní napr. s krokodíлом). Nelietali (to boli pterosauria) a nežili vo vode.

Informácie o prehistorických plazoch a ich klasifikácia sa s prebiehajúcim výskumom prirodzene menia. Aktuálne informácie nájdete na internete; či už ovládajte cudzie jazyky, alebo používate prekladače, cenné informácie nájdete napr. na webstránke:

Natural History Museum

<https://www.nhm.ac.uk/discover/dinosaurs.html>

Dinosaury

Pozor. Malé časti.

Djeco
3, rue des Grands Augustins
75006 Paris - France
www.djeco.com
Vyrobené v Číne - Navrhnuté vo Francúzsku

Výhradný distribútor pre SR:
Leuk s. r. o.
www.djeco.sk